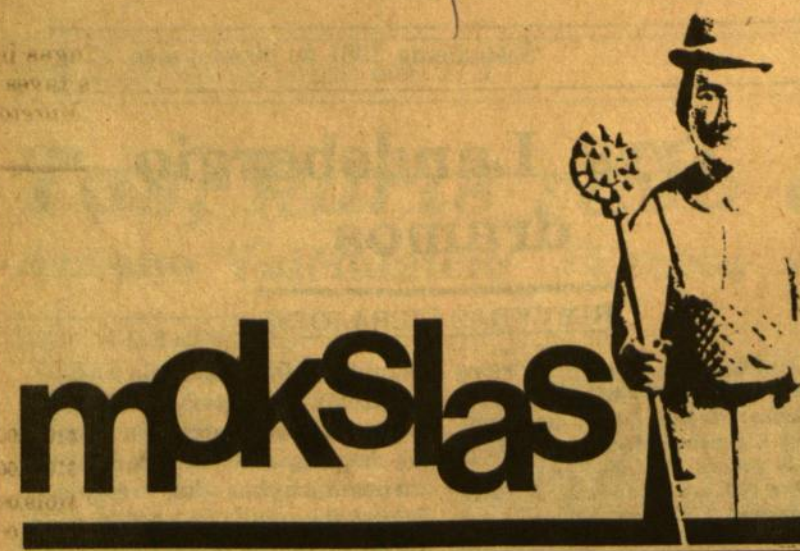

LIETUVOS
NACIONALINĖ
DRAUGAS
BIRŽELIO MĖN. 27 D. / JUNE 27, 1981
PART TWO — NR. 149 (26)

DRAUGAS

ANTROJI DALIS / 1981 METAI

BIRŽELIO MĖN. 27 D. / JUNE 27, 1981

PART TWO — NR. 149 (26)

mokslas menas literatūra

Lietuviai triumfuoja „Lietuviais“

Šiame numeryje:

Nauja drama apie gimtosios kalbos praradimą. Lietuviai triumfuoja su Ponchiello opera „Lietuviais“. Rimvydas Šilbajoris apie tris Algirdo Landsbergio dramas. Tas, kuris rašo dailiai: Antano Vaičiulaičio 75 metų sukakčiai. Iš Juozo Kėkšto poetinio palikimo: neseniai mirusio poeto pačių paskutinių eilėraščių pluoštas. Ten, kur gimė naujasis Amerikos teatras. Nauji leidiniai.

MYKOLAS DRUNGA

Visą pavasarį laukdami Chicagos Lietuvių operos šio metinio pastatymo, ne vienas turbūt slapčiomis pagalvodavome, kuriems galams buvo pasirinkta A. Ponchiello „I Lituani“: ar tik dėl to, kad, va, kažkoks italas prieš šimtą su viršum metų parašė „apie mus“ operą, ar ir dėl to, kad šioji dėl kažkurių priežasčių šiandien jau primiršta opera savyje turi tiek muzikinės vertės, jog būtų prasminga, ją pastačius, vėl atgaivinti. Iš tiesų, niekas iš mūsų operininkų nei anais laikais Kaune, nei čia Vakaruose jokio „Lietuvių“ pastatymo nebuvo nei matęs, nei girdėjęs, tad tiesiai jų muzikos nepažino (tik paskutiniuoju metu Chicagoje kur-savo įrašas iš neseniai Italijoje atliktos koncertinės versijos). Ir štai, po trijų gyvų spektaklių, galime tarti tvirtą sprendimą: „I Lituani“ yra nelauktai solidus ir patrauklus kūrinys, sklindas lakios muzikinės inspiracijos, laisvai užpildantis jo tikrai monumentalūs kontūrus.

Šis monumentalumas nepradingo net ir mažojoje Marijos aukštesniosios mokyklos scenoje, teturinėje tik 16 pėdų aukščio, kai tuo tarpu Milano Scaloje, kurioje 1874 m. įvyko šios operos premjera, scena yra apie 50 pėdų aukštumo. Didesnėje erdvėje „Lietuviai“ būtų dar labiau išsitiesę visus savo milžinišku ūgiu. Juk tai opera pagal paties kompozitoriaus intenciją reikalaujanti trijų pilnų chorų (tad įskaitant ir statistus iš viso apie 300 asmenų), o be kopijų trumkanti net keturias su puse valandos (vietoj trijų su puse mūšiško pastatymo versijoje). Deja, kaip žinome, tokie *grande opera* stiliaus veikalai maždaug prieš pereinant šimtmečiui pabaigą išėjo iš mados, užleisdami kelią intymesnės skalės, „veristiškesnio“ (t.y., realistiškesnio) turinio kūriniams. Be to, Ponchiello „Lietuviai“ atsidūrė trejus metus anksčiau pasaulį išvydusios Verdžio „Aidos“ šešėlyje; šiedu kūriniai dalinasi ne tik bendru libretistu (A. Ghislanzoni), bet ir

rezoliucijos ir Mažosios Lietuvos likimas, kur Ragainė virto Nemanu, Tilžė — Sovietsku, Gumbinė — Gusevu, o Tolminkiemis — Cistyje Prudy.

K. Ž.

Duetas Ponchiello „Lietuviuose“ Chicagos Lietuvių operos pastatyme: Dana Stankaitytė — Aldona ir Algirdas Brazis — Erdvilis

Nuotr. Jono Kuprio

Kertinė Parastė

Nauja drama apie gimtosios kalbos praradimą

„Rusų kalbos dėstymas vaikų darželiuose ir vidurinės mokyklos pirmose klasėse... yra pasikėsinimas į gyvybinį mūsų tautos šaltinį — lietuvių kalbą“, — skaitome neseniai Vakarų pasiekusiam „Aušros“ dvidešimt šeštajame numeryje. „Tai noras šį šaltinį užteršti, užnuodyti, išsekinti“. Panašūs žodžiai šiuo metu girdisi vieno New Yorko teatrų scenoje, tik tenai kalbama ne apie šiandienos Lietuvą, o Airiją 19-me šimtmečio. Geriausiai žinomo dabartinio airių dramaturgo Brian Freely pjesė „Translations“ (Vertimai) gvildenamas daugiau kaip aštuonių šimtų metų senumo airių-anglų konfliktas. Tačiau scenoje nepasigirsta nė vieno šūvio, nesproginėja bombos, neaidi politiniai šūkliai. Pagrindinė pjesės tema yra kalbos gyvybinis ryšys su tautos egzistencija.

Uždangai pakilus, scenoje matome Airijos kaimą 1833-iais metais, į kurį atvyksta britų armijos inžinieriai. Jie gamina naujus žemėlapius ir keičia airiškų vietovardžius angliškais. Patys airiai į tai reaguoja nevienodai: vieni protestuoja, kiti linkę susitaikyti su „tikrove“. Kai kurie aiškina, kad vietovardžių pakeitimas nėra jau toks baisus dalykas: padėtis pagerėjo, atsirado daugiau religinės laisvės, plečiamas mokyklų tinklas. Tiesa, tose mokyklose bus dėstoma anglų kalba, bet švietimas lieka švietimu. Ar airių jaunimas iš jų nepasisems daugiau, kaip iš „pogrindinių“ slaptųjų mokyklų, kuriose buvo dėstoma airių kalba. O vietovardžiai? Na ir kas, jei anglai pakeis kalvų ir slėnių, upių ir kaimų vardus? Juk tai nedidelė kaina, kurią reikia mokėti už „pažangą“.

Pjesės eigoje paaiškėja, kad kalbos praradimo kaina nepaprastai didelė. Vieno veikėjo žodžiais, po vietovardžių pakeitimo „airių gimtoji kalba nebesutampa su faktiniu gamtovaizdžiu“; ji, tarsi, pakimba ore, kupina fantazijos ir

vilties ir savęs apgaudinėjimo mitologijų“. Pasirodo, kad kalbos problema tai ne akademinis, siaurai lingvistinis, bet gyvybinis klausimas.

Pjesės pavadinimas — „Vertimai“ — taip pat siejasi su kalbos svarba. Autorius rodo, kaip pavieniai asmenys, išsitos kultūros mėgėjas, „išversti“ vienas kito žodžius, ženklus ir sielas. Ši „vertimų“ motyvą iliustruoja anglų leitenanto Yollando ir vietinės merginos Mairės epizodas. Mairė įsimyli Yollandą, nes jai patinka jo svetimos kalbos skambesys. Ji nesuvokia, kad jis nepitaria savo vyriausybės politikai Airijoje. Jis gėrisi Mairės kalbos muzika ir nori su ja pasilikti Airijoje. Jų meilės duetas ironiškas, nes jis nesupranta nė žodžio airiškai, o ji — angliškai. Jiems pavyksta susikurti iliuziją, kad jie vienas kitą supranta, bet jų romansas jau iš anksto pasmerktas pražūčiai. Taip pat ironiška maištingo airio situacija — jo protestas prieš anglų neveiksmingumą, nes jis, jo paties žodžiais, protestuoja „ne tais gestais ir ne ta kalba“.

Brian Freely pjesė teigia, kad, pakeisdami kalbą, užkariautojai pasisavina ne tik žemę, bet ir užkariautųjų dvasią. Pjesės veikėjų besiklausant, neišvengiamai prisimena lietuvių pogrindžio spauda, Taškento

Scena iš „Lietuvių“ antrojo veiksmo. Keturi kryžiuočių riteriai, Jonas Vaznelis — vaidila Viltėnis, Algirdas Brazis — Erdvilis ir aukščiau — Bernardas Prapuolenis — Germanas.

Nuotr. Jono Kuprio

ne vienu siužetiniu panašumu. Bet nors „Lietuviai“ ir neturi „Aidos“ melodinio gaivalingumo, jie vis dėlto savo kuklesniu muzikiniu grožiu yra lyg sidabras Verdžio auksui. Jei Verdis nebūtų parašęs „Aidos“ ar iš viso nebūtų gyvenęs ir kūręs, galėtume spėlioti, jog Ponchiello su savo „Lietuviais“ ko gero būtų atsistojęs net ir pirmajame plane.

Nesig tikrai „Lietuvių“ nuo pradžių iki pabaigos labai malonu klausytis. Jų muzika santūriai, bet neginčijamai itališka, daili, elegantiška, spalvinga, plataus nuotaikų diapazono ir itin originalios bei skoningos harmonijos. Savyje turi ir vientisumo, ir įvairumo, stilistiškai savita, bet ir tūnanti kažkur tarp Verdžio ir Puccini'o; pastarasis, beje, pas Ponchiello mokėsi ir buvo jo asmeniškai remiamas bei skatinamas. Tad apie „Lietuvių“ muzikinę vertę nebeturėtų likti jokių abejonių.

Visa tai nebūtų deramai išryškėję, jei ne aukšto lygio čekagiečių pastatymas. Vargu ar mūsų operos kolektyvui yra šia prasme kada nors labiau sekęsi, negu šiomet. Choras, berods, nėra niekada stovėjęs prieš sunkesnį uždavinį (kai kuriose vietose atskiri balsai itin nelengvai išmokstami), bet ir niekada nebuvo geriau jo atlikę. Ritminė, harmoninė, dinaminė „Lietuvių“ chorų darba beveik niekur nesudrumsdavo. Taigi kietas ir įtemptas choristų darbas chormeisterių Alfonso Gečo ir Emilijos Pakštaitės — Sakadolskienės priežiūroje atnešė saldų vaisių. Klausantis prologo ir paskutiniosios scenos chorų tiesiog šiuropasėjo per nugaras nuo tokio skambaus dainavimo. Tai, beje, ir komplimentas Ponchiello muzikos įėjai.

Nors Kernius — Konradas Valenrodas yra asis, apie kurią sukasi „Lietuvių“ veiksmas, jo partija muzikiniu požiūriu nesudaro veikalo gravitacijos centro; visi keturi pagrindiniai veikėjai šia prasme apytikriai lygūs. Pirmame ir trečiame spektaklyje juos dainavo vienas sąstatas; antrame — kitas.

Vokališkai reikliausia galbūt yra Aldonos partija, apimanti

visą dramatinio soprano dia-pazoną. Ją labai skirtingais pavidalais įkūnijo D. Stankaitytė ir N. Linkevičiūtė. Pirmoji šiuo metu tebėra savo pajėgumo viršūnėje; antroji į tą viršūnę žengė žengia.

Dana Stankaitytė, jau ilgus metus nekvescionuojama mūsų operos primadona, dainavusi iš viso net 52 spektakliuose, yra išvysčiusi maždaug pastovią artistinę asmenybę. Žinome, ko iš jos tikėtis, ir to tikėjimo ji niekada neapvilia. Visada jos balsas gražus, niekada aukštosios gaidos nebūna žymiau suspaustos (nors pagal aplinkybes atstumas nuo perfekcijos kartais mažesnis, kartais didesnis). Pažymėtina ir stoka drebulo („wobble“), kankinančio ne vieną jos generacijos solistę. Frazeis lankus

išdainuoja lygiai, nors juose ir būtų šokinėjimo iš vieno registro į kitą. Vaidybinio požiūriu Stankaitytė nedaro didelio skirtumo tarp koncertinės ir operinės scenos, o ir veido minų turi dvi: vieną su šypsniu, kuria išreiškia visas šviesias emocijas, ir vieną rūscia, kuria išsako ir pyktį, ir baime, ir nusivylimą, ir aistrą, žodžiu, bet kokius audros ar kančios jausmus. Užtat beveik visi jos interpretuojamo personažo vidiniai bangavimai yra diferencijuotai perduodami vien vokalinėmis priemonėmis. O tuos savo spalvingo soprano balsinius išteklius ji naudoja ekonomiškai: sakysim, net ir didžiosios trečiojo veiksmo arijos pabaigoje jai nepritrūko kvapo, per crescendo ir diminuendo išdai-

Kryžiuočių ordino didžiojo magistro valdžios įsainijimą išteikimo scena prie Marienburgo katedros. Centre Rex Eikum — Konradas Valenrodas, iš tikrųjų — lietuvis Kernius.

Nuotr. Jono Kuprio

Marienburgo puotos scena iš antrojo „I Lituani“ veiksmo. Choro ir baletų grupė. Antros eilės centre dainius Vilnius — Margarita Momkienė.

Nuotr. Jono Kuprio

navus ilgąją eilutės „Aiman, jo lūpos nutilo, tarytum kapai“ paskutinio žodžio natą. Aplamai, Stankaitytei geriausiai sekėsi premjeroje; paskutiniame spektaklyje ji, bent mano ausyse, kiek pasvyrudavo prologe ir pirmuose dviejuose veiksmuose. Užtat to paties spektaklio trečiajame veiksmo ji vėl karaliavo pačioje geriausioje savo formoje.

Jei Stankaitytei Aldona tėra dar vienas žiedas puikioje puokštėje greta Aidos, dviejų Leonorų, Abigailės, Danos ir aibės kitų, tai Nerijai Linkevičiūtei toji pat Aldona yra pati pirmoji dramatinio soprano rolė jos pačios ir Chicagos Lietuvių operos istorijoje. Koks šuolis nuo Floros Traviatoje ar Mercedes Carmen iki, štai, Aldonos (žinoma, tame tarpe ilgas ir platus koncertinis reiškinys). Ir koks to šuolio rezultatas! Niekas negalėtų ginčyti, kad Linkevičiūtės Aldona buvo pats stipriausias antrojo spektaklio elementas (jei neskaityti choro). Savo kolegų tarpe ji sceną valdė tiek vokališkai, tiek dramatiškai. Iš jos interpretacijos buvo galima suprasti, kodėl Ponchiello kuriam laikui ir buvo perkrikštijęs šią operą „Aldonos“ vardu. Linkevičiūtė turi balso tembrą, kuris ne visiems patinka (jos kritikai sako, kad viduriniame registre jinau kaukia), bet dėl to jie turėtų skųstis ne jai, o gerajam Dievuliui. Tačiau kas begalėtų neigti, jog šisai spektaklis parodė, kad tas pats vidurinis registras pas ją lengvėja, kad ji laisvai paima aukštąsias gaidas ir kad, vystydama savąjį sopraninį talentą, ji siekia ir pasiekia tiek tono gražumą, apvalumą, tiek ir juo reiškiama emocinio efekto? Tuo pačiu tenka pripažinti, kad kai kas pas ją dar pasiliko užuominos, o ne tvirtos teigimo stadijoje; matėsi ne tik geras rezultatas, bet ir pačiame paviršiuje tas „prakaitas“, kuriuo rezultatas pasiekiamas. Beje, faktas, kad vokališkai Linkevičiūtė gera linkme nukreipė kaip tik naujas mokytojas, su kuriuo, pradėjusi dirbti prieš penkis mėnesius, ji ir paruošė Aldonos partiją. Šiaip ar taip, tai dainininkė, kuriai operinė scena yra dėkinga arena. Toje arenoje jai reikėtų dabar suteikti galimybę įsigyti daugiau patirties.

Jei gerų sopranų stoka matomai skūstis negalime, tai su tenorais kiek klėbiau. Per ilgesnį laiką prisijaukinusiai lenką Stefaną Wiciką, mūsų operai šiais metais talkon kvietis teko ir norvegų kilmės amerikietį Rexą Eikumą. Jiedu pasivaduodami dainavo Kernių — Konradą, Wicikas su Stankaityte, Eikumas su Linkevičiūte. Bent vienu požiūriu reikia stipriai paploti per petį Eikumui, nes jis iš karto įveikė tris sunkumus: visiškai naują veiklą, visiškai nepažįstamą kolektyvą ir visiškai svetimą kalbą. Į tai atsižvelgiant, jam reikia duoti aukštus pažymius. Dikcijoje jis beveik neatitiko nuo Wiciko (nors abiem toli iki pilno suprantamumo). Be to, Eikumas dainavo labai švariai ir be jokių intonacijos defektų. Gaila, kad jo balsas (Nukelta į 2 psl.)

Lietuviai triumfuoja Ponchielli'o „Lietuviuose“

(Atkelta iš 1 psl.)

per dūslus, gerklinis, nors idomiu būdu aukštajame registre jis skambesnis, negu viduriniame.

Wickas, priešingai, yra aštrus, metalinio balso savininkas. Projektoriai pas jį gera, balsas lekia tiesiai iš scenos į balkoną, tik aukštumos dažnai plonės ir forsuotos. Abiem kartais būta ir detonavimo žemesnio pustonio link. Antra vertus, paskutiniojo spektaklio trečiojo akto duete su Stankaityte jis skambėjo užtikrintai ir pavyzdinčiai. Nors išvaizda ne toks herojiškas kaip Eikumas, aplamai Wickas sukūrė energingesnį bei šiltesnį Konrado personažą. Siam vaidmeniui Ponchiellis, deja, nesuteikė nė vienos didelės arijos, bet užtat apšvietė labai svajingų, „arioso“ tipo melodijų, dainuojamų solo ar ansambliuose (pvz., Kerniaus žavingas įstojimas prologe žodžiais „Ak, tu esi jauna, tu mano žmona, brangi“). Vis dėlto, klausydamas šių abiejų lyrinio tenorų šioje iš esmės dramatinio pobūdžio rolėje, ne kartą pagalvojau: kaip būtų buvę gera, jei jų vietoje šią dieną scenoje matytume Stasį Barą!

Užtai buvome labai maloniai nustebinti Algirdo Brazio, sąžiningai išstudijavusio kunigaikščio Erdvilio, Aldonos brolio, rolę ir ją pasigėrėtinai išvežusio. Jorupiai sodrus barytonas — visų solistinių ansamblių jėga trykštantis šiltas raumuo. O pagrindinę savo ariją pirmame veiksmo Brazilio atliko su tokia balsine bravūra ir tokiu artistiniu aplombu, kad iš jos padarė vieną didžiųjų visos operos akimirkų. Tai ekspansyvus scenos dainius, koncertinėje aplinkoje pastebimus trūkumus teatro ramos šviesoje nušluostantis plačiu vaidybinio mostu. Jis ir atrodė herojiškai — kunigaikštiškai, net ir belaisvio rūbuose. Brazio pakaitalas antrame spektaklyje, Algis Grigas, sukūrė kiek baimingesnį, nervingesnį Erdvilio personažą. Grigo taip pat gražus balso kantilena rilesnė už Brazio, tačiau jis ne toks dramatiškas, ir aplamai visa jo figūra ne tokia frapantiška. Gal nuo Brazio Grigą skiria vien sceninės patirties ilgumas, o grynai lyriniam kontekste pastarasis galgi net ir patenkinamesnis.

Iš pagrindinių veikėjų dar lieka gauruotas ir barzdotas lietuviškasis vaidila Viltėnis. To personažo, atrodo, visur pilna; šis pagoniškojo lietuvių tikėjimo ir tradicijų atstovas kažkokių nesuprantamų būdų sau vaikšto laisvas ir neužkabijamas net pačioje kryžiuočių imperijos širdyje — Marienburgo tvirtovėje. Kaip ten bebūtų, Ponchiellis Viltėniui sukūrė dėkingą bosą partiją, kurią atliko Jonas Vaznelis ir (antrame spektaklyje) Vytautas Paulionis.

Paulionį Lietuvių operos scenoje girdime pirmą kartą. Jo debiutas sėkmingas, bet gal ne sensacingas. Pauliono bosas aukštas ir skaidrus, Vaznelio tirštas ir juosvas, su gerom žemom gaidom. Paulionis — energingas, jaunatviškas vaidila, Vaznelis — ramesnis, tėviškesnis. Pas Paulionį jautėsi daugiau aktyvaus susijaudinimo pavoju akivaizdoje, pas Vaznelį daugiau stoisiko likiminio patoso. Jeigu tarp jų dviejų tektų rinktis, tai vis dėlto pirmenybę atiduotiau Vazneliui. Paskutinėje scenoje jam dainuojant žodžius „Kas gelbės savo šalį, tą lydi vien garbė“, jo balsas, vien arfos palydimas, skambėjo beveik nežemišku grožiu.

Pažymėtina, kad antrojo sąstato solistai šiaip vertintini

atsargiau dėl dviejų svarbių priežasčių: 1. jie turėjo progos dainuoti tik vieną kartą ir 2. jie savo spektaklį atliko be generalinės repetitijos. Taigi, jie publikai pasirodė sunkesnėmis sąlygomis, negu pirmasis sąstatas. Lyg to dar nebūtų užtekę, antrieji turėjo grumtis su ypač pekišku karščiu bei tvankumu. Tiesa, apytikriai toks pat drėgnas oras kamavo ir premjerą. Scenoje sunkiai kostiumuotiems mūsų dainininkams po prožektorių šviesa buvo dar karštesnė pirtis negu publikai. Tik trečiojo spektaklio diena buvo vėsesnė, tačiau tik į tą spektaklį teatsilankę tuo netikėjo. Nei Marijos aukštesniosios mokyklos salėje, nei scenoje nebuvo jokio vėsinimo. Ar taip turi būti?

Tris šalutinius vaidmenis visuose trijuose spektakliuose atliko Bernardas Prapuolenis (išdavikas Germanas), Margarita Momkienė (dainių vadovė, pavadinta Vilniaus vardu) ir Edward Ozaki (heraldas, tegavęs padainuoti du žodžius: „Atverkit kelią“). Iš jų specialaus pažymėjimo vertas Bernardas Prapuolenis. Ji savo iš Lietuvos pas kryžiuočius perbėgusio tardytojo — šnipo rolę ne tik patraukliai ir rafinuotai sudainavo (ypač tas šurpias vietas, kur jisai suabejoja savo paties niekystę), bet ją ir pripildė išskirtinės vaidybinės jėgos. Nenuostabu! Juk tai vienintelis mūsų operos solistas, lygiagrečiai reiškiantis ir kaip dramos teatro aktorius. Prapuolenio Germanas — neabejotinas modelis visiems ateities pastatymų Germanams!

Margaritai Momkieni

Ponchielli'o „Lietuvių“ antrasis veiksmas, puotos scena Marienburgo pilyje. Svečiai — operos choras, trijų solistų grupė, viršuje — Jonas Vaznelis — vaidila Viltėnis, Algirdas Brazis — Erdvilis ir Dana Stankaitytė — Aldona.

Nuotr. Jono Kuprio

Choro ir baletų grupė „Lietuvių“ antrajame veiksmo, Marienburgo puotos metu.

Nuotr. Jono Kuprio

Ponchielli'o „Lietuvių“ prologo scena antrajame Aldona, Vytautas Paulionis — vaidila Viltėnis ir spektaklyje. Prie aukuro Nerija Linkevičiūtė — operos choras.

Nuotr. Jono Kuprio

teko svajingai melodinga daina, supinta su gracingu punktyruoto ritmo moterų choru pirmajame veiksmo, ir kraupi rauda paskutiniojo scenoje. Per tris spektaklius (atleisdami negerą įstojimą antrajame) pamilome ir jos motinišką išvaizdą bei šiltą, ruplėtą balsą.

Visą muzikinį kolektyvą tvirtai savo rankose laikė dirigentas Alvydas Vasaitis. Ši kartą maestro parodė aiškų polinkį nuosaikesniems ir lėtesniems tempams, o tai tobulai atitiko „Lietuvių“ operos dviasį. Orkestro grojimas dėl repetitijų stokos ir sudėties atsitiktinumo paprastai būna pats silpniausias operos pastatymų muzikinis elementas; net ir didieji, profesionaliai operos kolektyvai (pvz., Chicago Lyric) dažnai turi bėdos su orkestru. Jei tad „Lietuviuose“ jis grojo patenkinamai (o mediniai ir variniai instrumentai netgi neįprastu švarumu bei

precizija), tai bene tik Vasaitio neilinių muzikinių ir žmogiskųjų gabumų įrodymas.

Jei muzikinė operos vadovybė pasirodė stipri, tai režisūrinė — gana silpna. Pavyzdžiui: koks absurdas trečiojo veiksmo pirmoje scenoje, po dešimties metų nesimatymo, vienas kito išsiilgusiems Aldonai ir Kerniui neleisti nė apsikabinti! Arba, finale, Kerniui mirus, moterų vaidilių chorą užkšti už vyrų, kai jos būtų turėjusios procesiją apsupti savo vėle dausoms atidavusį herojų. Aplamai buvo įspūdis, kad nelabai žinota, ką daryti su choristų bei statistikų miniomis; būta akivaizdus stumdymosi. Visi šie ir kiti „nuopelnai“ priklauso amerikiečių režisieriui R. Paul Williams.

Rimtesnio dėmesio pasigedome grynai kostiuminei operos sričiai. Ir ypač istorinių kostiumų funkcijai. Todėl paprastam žiūrovui susidarė įspūdis, kad visais atvejais, kada į sceną suklubėsiuodavo būriai pakirstom kojom, tai vis būdavo tik lietuviai. Visai nepaisyta ano istoriškojo kryžiuočių riterių apdaro: baltas apsiaustas ir ant jo juodas kryžius. Šių spalvų kontrastas ir jo vienuoliškas monumentalus būties operą kilstelėjęs, grynai vizualine prasme, aukščiau neišskaidytos, margai pilkos minios brudėjimo. Ir pačių lietuvių rūbai neatrodė kiek autentiškesniau. Jokių priekaištų vis dėlto neturėtume šokėjų rūbams, pagamintiems V. Karosaitės.

Pastatymo vaizdinę — dinaminę pusę išgelbėjo, grakštus judesio įnešdamas, Violetos Karosaitės paruoštas baletas. Visų dėmesį pagavo pirmojo veiksmo spalvingas jaunuolių šokis, o antrajame veiksmo didelio žavumo jaunutės merginos andalūzės. Jų pikantiško šokio fone meilė ir suilijimą išradinčiai atvaizdavo solistai Birutė Barodicaitė ir Viktoras Barauskas. Baletinių interliudų trumpu švystelėjimu puikiai užraukė baltas, liaunas, lengvas Gregg Begley. Visa Karosaitės choreografija dvelkė švelnia erotika. Jei kas manytų, kad toks dalykas čia ne vietoj, tam reikėtų priminti autentišką anų viduramžių pasilinksminimų liudijimą — vienuoliškąsias carmina burana, kurias Carl Orffo atkūrėme pernai mūsų opera kaip tik ir buvo pastčiusi.

Išpūdinga buvo ir vaizdinė — statinė „Lietuvių“ pusė — jų didingos gotiško stiliaus dekoracijos. Jos iškilniai puošė sceną, bet tuo pačiu ją kiek perkrovė, sudarydamos kliūčių režisūrai. Be to, girdėjome, kad vien jų atsigabenimas iš Milano, kur jos yra Ercole Sormani bendrovės nuosavybė, kainavo daugiau negu 3,000 dol. Todėl ir klausiam: ar nebuvo galima panašiai aukštos kokybės tinkamų

„skudurų“ rasti ir čia Amerikoje, tuo sutaupant parsigabenimo iš užjūrio išlaidas? O jei jau buvo užsimota dekoracijoms negailėti pinigų, tai kodėl nebuvo galima jų užsakyti iš vieno ar kito lietuvių dailininko? Taip buvo daroma praeityje, o tvirtinimas, kad mes neturime pakankamai pajėgių teatro dekoratorių, yra nesamone. Užangažavus šiam darbui lietuvių dailininką, būtų buvusi sudaryta proga gimti originaliam įnašui mūsų dekoratyvinį meną apskritai. „Lietuvių“ pastatymo ir Lietuvių operos 25 metų jubiliejaus proga tai būtų buvę labai reikšminga.

Šioje apžvalgoje nebeturėjome vietos pakalbėti apie veikalo idėją, nei apie rašytojo Stasio Santvaro puikiai atkurtą libretą. Taip pat nebeturėjome vietos pakalbėti apie suminėtą daugelio kitų asmenų, vienu ar kitu būdu pridėjusių pirštą ar širdį prie pastatymo sėkmės. Bet jie ir visos operos kolektyvas turi teisę savo darbu didžiulius.

Būtų tiesiog puiku, jei „Lietuviai“ galėtų būti pakartojami, kad ir šį rudenį, tuo įgalinant vienus šią operą pamatyti pirmą kartą, kitus — antrą ar trečią. O dar vienas pastatymas 1983 m. Pasaulio Lietuvių Dienų metu leistų tuo džiaugsmu dalintis ir platesniems Amerikos bei Kanados tautiečių sluoksniams, ta proga tikrai sugužėsiantiems į Chicago. Tuo tarpu reikėtų pagalvoti ir apie visos operos ar jos ištraukų paskleidimą plokštelių ar kasetių būdu. Labai gerai, kad pirmą ir trečiąjį spektaklį užkordavo didžiausioji JAV-į klasikinės muzikos stotis, Chicago WFMT, kuri žada operą transliuoti ne tik šiame kontinente, bet satelito keliu ir Europoje.

Lietuvių operai tariaime aciu ir šaukiame bravo!

Trys Landsbergio dramos

RIMVYDAS ŠILBAJORIS

Algirdas Landsbergis, TRYS DRAMOS. Barzda. Paskutinis piknikas. Sudiev, mano karaliau. Išleido Algimanto Mackaus knygų leidimo fondas Chicagoje 1980 m. Tiražas 600 egz. Spaudė M. Morkūno spaustuvė Chicagoje. Knyga kietais viršeliais, 172 ps., kaina — 8 dol., gaunama ir „Drauge“.

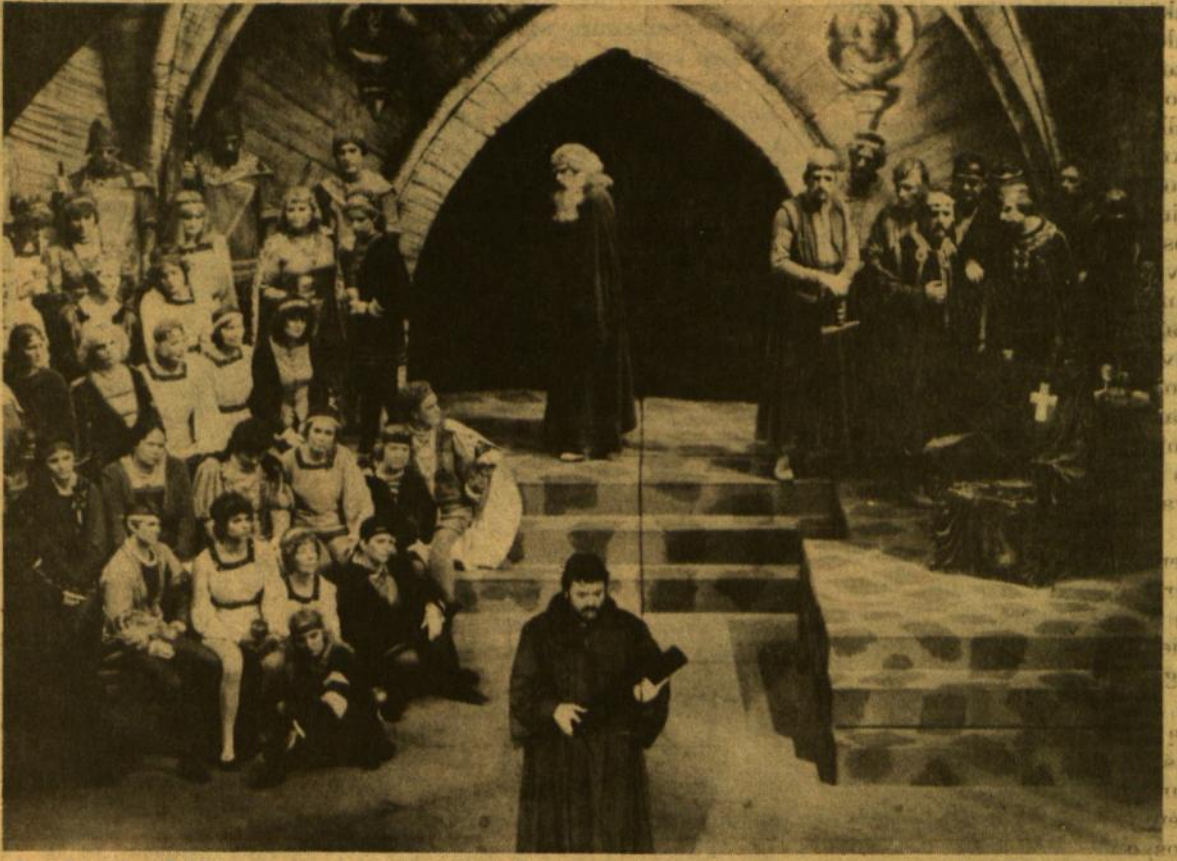
Šiame leidinyje surinkti veikalai yra: „Barzda“ (1964), „Paskutinis piknikas“ (1970) ir „Sudiev, mano karaliau“ (1966). Visad malonu turėti rankoje knygą, kurioje taip patogiai, jaukiai šalia viens kito sėdi kūriniai, sugrįžę iš tolimų žurnalų numerių, iš „Santaros“ suvažiavimų, scenos pastatymų, duok Dieve, dar ne į paskutinį Algirdo Landsbergio kūrybos pikniką, žodžių kermošius.

Sakom „kermošių“, nes pas Landsbergį išstatyta daug žodinės struktūros deimantų ir kuriozų, tartum eksponatų Kaziuko mugėje. Vieni iš jų siūlo skaitytoją prajuokinti, kiti nuliūdinti, tretį pasotinti svaria mintim, o kiti gal ir nugirdyti poetiškos vaizduotės vynu. Tuo Landsbergis skirtingas nuo daugelio mūsų dramaturgų, savaip net ir originalus. Aplamai kalbant, lietuvių literatūroje net ir humoru pragiedruliai yra reti, o šiaip jau žaisti žodžiais vien malonumui, įbedus juos sankryžose tarp prasmės ir skambėjimo, beveik niekas nenori, išskyrus gal Antaną Gustaitį, kuris, kaip žinome, yra iš Obelinės Velnias. Bet pas Landsbergį štai yra himnai kartu „dūdingi ir didingi“ („Barzda“, ps. 11), ir herojus, kuris savosios lietuviškais žodžiais angliškai kalbančios merginos „smulkiomis pinigais“ pavadintas, skundžiasi, kad „mano gražuolė mane vadina graža!“ (ten pat, ps. 13). Iš viso, pirmasis veikalėlis, „Barzda“, ypač šakotas įvairiais kalbiniais dyvais, supintais, tarp kitko, ir iš lietuvių — anglų kalbų semantinės painiavos. Vienuoliškam puslapy, pavyzdžiui, sakoma, kad neturėtų būti aplink sieraos kvapo, nes „vėjas ne nuo sakyklų“. Kas negirdėjęs apie senųjų Amerikos puritonų „fire and brimstone“ pamokslus, ko gero pamanytų, kad gal čia Landsbergis kunigus prie velnių lygina, taigi, rašo, neįmanomus dalykus. Kitoj vietoj (ps. 34) Vado šaukimas „į vakarus, jaunime!“ aidu atplaukia iš Horace Greeley „go West, young man!“, nors

lietuvių kalbos klode jis nieko ypatingo nereiškia, nebent jeigu įtaigotų kadaise jaunuolių bėgimą nuo rusų kariuomenės tarnybos (kas veikalėlio kontekste gal ir neblogai tiktų). Kitur vėl (ps. 27) visai aiškiai ir logiškai sakoma, kad „šeimos medis“ yra „šeimos miške“, bet tegu kas nori pamėginti tai suprasti! Lietuviams šeimos medis gal būtų tas, kur augo kieme klevelis, o „šeimų miško“ idėja jau ir visai nesuvokiama ošia. Anglų gi kalboj, šeimos medis yra genealogija, o šeimų miškas — dievaži, kas.

Tarp kitko, šis farsas — veikalėlis visai rimtai žaidžia ir literatūrinėmis alijizomis. Visą jo sąvoka ir veiksmas barzdotas jaunuolis, vertinamas prisidėti prie bebarzdžio ar dvišakabarzdžio Vado aiškiai primena „Gulivero keliones“, kur Liliputų šalyje vyko nuožmūs karai dėl to, ar kiaušinių reikia mušti iš smailgalio, ar iš drūtgalio. O pačiam pirmajam savo monologe Vadas sūspėja įterpti užuominas, kad gal jis, kaip kadaise Goethės Mefisto, su Dievu lažybų eina dėl Kiekvienio (iš viduramžių misterijų: Everyman) sielos, kad gal Dievas anot Nietzschės ir šiandieninių nebuties teologų, jau net miręs („aš ką tik štaičiau apie Tavo mirtį“, ps. 9), ir kad gal Vadas bus ko gero naujasis Mozė, vėl užsikors į Sinajaus kalną, nors ir „maišėsi kanopa“ beliečiant, Bet tada: kokie gi jam galėtų būti Dievo įsakymai? Nenusiminkim: pats Landsbergis, gandai sklandina, esąs kartą sakęs, kad pajėgia suvokti tik pirmąsias dvi dešimt septynias savo veikalų prasmes.

I Landsbergio kalbinėje „Barzdą“ įstringa ir grynai lietuviškos užuominos, pavyzdžiui, kad ir patriotinės dainos, kada Vadas sako Kiekvienim, kad su dvišaka barzda šis galės žygiuoti „iš kairės ir iš dešinės“. Patriotiškai — lietuviški silogizmai taip pat toje „Barzdoje“ kyšo visam savo iškilmingam juokingumui. Pavyzdžiui: „Lietuvius žino, ko nori. Tu lietuvis, tu žinai, ko nori“ (ps. 15), arba: „Lietuvaitė niekad neglaus kasų prie barzdos“ (ps. 17). Kartą gi, Kiekvienio tėvas, baimės verčiamas, net ir visai kiti negarbingai paneigia ir išduoda Maironio poetišką palikimą, sakydamas, kad „mūsų giminei niekad nebuvo“ (Nukelta į 4 psl.)

Ponchielli'o „I Lietuviai“ scena Marienburgo pilyje. Centre po arką Vytautas Paulionis — vaidila Viltėnis, priekyje, centre — Algirdas Grigas — Erdvilis, dešinėje riterių grupės centre Bernardas Prapuolenis — Germanas, choras — puotos svečiai, kariniai.

Nuotr. Jono Kuprio

Tas, kuris rašo dailiai

Antano Vaičiulaičio 75 metų sukakčiai

KAZYS BRADŪNAS

Padangių žvaigždynuose vis pasitaiko momentų, kad kelios didelės ir žinomos žvaigždės ar planetos sueina arti viena kitos. Ir tada mirtingojo žmogaus akiai yra į ką pažiūrėti ir pasigrožėti. Va, praėjusią savaitę kultūrinio priedo puslapiuose Aleksandras Radžius mums kaip tik rašė apie tokį planetų Saturno ir Jupiterio artimą rendez-vous ateinančio liepos mėnesio danguje.

Tačiau pasitaiko, kad ir literatūros šviesuliai kokia nors geografinė ar laiko prasme ima ir susigrupuoja arti vienas kito. O štai dabar vieną tokį atvejį ir turime: birželio 23 d. rašytojui Antanui Vaičiulaičiui suėjo 75 metai, o liepos 4 d. 75 metai sueina Jurgiu Gliudai, gi liepos 27 d. ir Jurgiui Jančiui bus 75 metai. Gimtadieniai ir amžiumi kaip jie visi trys arti vienas kito ir kiek akį glostančios šviesos pažeria į mūsų literatūros puslapius!

Šiuo atveju norime stabtelėti prie Antano Vaičiulaičio, kurio gimtadienis buvo prieš kelias dienas — praėjusį antradienį. Tačiau rašyti apie Vaičiulaitį, bent man, turbūt yra sunkiausia iš visų. Ir gana dėl paprastų (jam) ir nepaprastų (man) dalykų. Mat, Antanas Vaičiulaitis mūsų literatūroje yra aukauplunksnis žmogus. Jis rašo taip dailiai, kad tas stilistinis jo kūrybos grožis tampa Vaičiulaičio išskirtiniu bruožu greta kitų rašančiųjų ir aplamai vaičiulaitinių fenomenų naujojoje mūsų literatūroje. Dabar čia juodu ant balto kalbant apie taip dailiai rašantį, reikėtų ir man pačiam rašyti dailiai. O tai pašėliškai sunkus darbas. Sunkus dar ir dėl to, jog žinai, kad gali žmogus stengtis kiek tik nori, Vaičiulaičio dailumu nepralenksi... Tad ir braukiu čia lyg akėčiomis per grumstus, per daug jų ne nesmulkindamas. Tegu pasilieka ir tas grumstelis, turint minty, kad ir jis yra to paties mūsų gimtojo krašto, kur apstu ir purių šilainių, ir sunkių molyių.

Turbūt kiekvienas literatūros bičiulis jau žino, kad Antaną Vaičiulaitį mūsų literatūron yra išleidusi Vilkaviškio gimnazija. Šiaip kuo kitu galbūt ir nežymi. Bet lietuvių literatūrai ji yra paruošusi labai trumpu nepriklausomybės laiku netoli dešimties ryškių rašytojų. Koks nors rytų aukštaičių ar dzūkų patriotas galėtų net suabejoti: negi šitoks stebuklas gali atsitikti grožybėmis neišgarsintame Vilkaviškio krašte? Taip, tikrai neišgarsintame. O tų grožybių, kurios augino rašytojus, buvo ir apie Vilkaviškį. Jos čia gimusiemis turbūt ir įkvėpė tas platumas, aukštumas ir gilumas, gana matomai regimas šio kampo suvalkiečių kūryboje. Visa gimtinės aplinka jau iš pat mažens veikė bei formavo ir Antaną Vaičiulaitį. O štai ką jis mato, dar vaikystėje besizvaigždamas iš savo tėviškės: „... kartą buvau išbėgęs pas piemenuką į galaulakes, iš kur toli ir plačiai matyti. Jeigu diena būdavo gryna, pasi- stiebes ant kapčiaus, galėjai regėti šešetą ar septynetą bokštų, pro šakas kylančių į giedrą padangę: ten buvo Vilka- viškio, ten tarp medžių gumšėjo Pajavonio, ten vėl slėnyje stiebiės Alvito bažny- čios, o vakarų šone kilo Virba- lio ir Naumiesčio bažnyčių balti ir galingi mūrai, ir už pastarosios niuksojo Širvintos

Antanas Vaičiulaitis

Nuotr. V. Maželio

kirkė, jau Vokietijos žemėje; jeigu nusigreiši į žiemius, pro giraitę kyšant išvysi Didvyžių laiba, raudoną plytų bokštėlį. Vaikams mums būdavo neap- sakomās džiaugsmas ir niepa- prasta laimė, jeigu kada nors pasisėkdavo šitiek pasaulio pamatyti tuo vienu kulnies pasisukimu. Ir retai kada mums pavykdavo susikaityti vienu ruožu visas tas bažny- čias, ten baltas, ten raudonas, ten vėl taip tolimas, kad bokštas atrodė kaip šiaudelis.

Tą popietę aš stailiausi, pū- damas armonikučių, ir sten- giausi medžių kuokšte ant anų kalmelių atsekti Pajavonio baž- nyčią. Diena buvo graži ir mėlyna, o nuo žiogu čirpimo žolė drebėte drebėjo, — taip tiršta buvo jų balso. Man bestovint ant kalvos, už kluono išėjo mama ir, ranka prisidengus akis nuo saulės, žiūrėjo į mane su piemenuku.

Dar ir šiandien matau ją ten stovint ir mojančią mums, o paskui pasigirdo jos balsas — toks silpnas ir tolimas. Šaukė manė: „Pasakojimai“, 250 - 251 psl.).

O šitam vaikiukui vėliau iš- ėjus į gyvenimą ir į mūsų lite- ratūrinį pasaulį, anie vai- kystės ir aplamai tėviškes apylinkių sielon įsirėžę ispū- tojus, buvo ir apie Vilkaviškį. Jos čia gimusiemis turbūt ir įkvėpė tas platumas, aukš- tumas ir gilumas, gana matomai regimas šio kampo suvalkiečių kūryboje. Visa gimtinės aplinka jau iš pat mažens veikė bei formavo ir Antaną Vaičiulaitį. O štai ką jis mato, dar vaikystėje besi- zvaigždamas iš savo tėviškės: „... kartą buvau išbėgęs pas piemenuką į galaulakes, iš kur toli ir plačiai matyti. Jei- gu diena būdavo gryna, pasi- stiebes ant kapčiaus, galėjai regėti šešetą ar septynetą bokš- tų, pro šakas kylančių į gied- rią padangę: ten buvo Vilka- viškio, ten tarp medžių gumšėjo Pajavonio, ten vėl slėnyje stiebiės Alvito bažny- čios, o vakarų šone kilo Virba- lio ir Naumiesčio bažnyčių balti ir galingi mūrai, ir už pastarosios niuksojo Širvintos

novelių, apysakų, romanų, kelių apybraižų, pasakų, le- gendų - padavimų ir poezijos knygos. Jas visas atskleisti, aprašyti, panagrinėti ir skai- tytojui pristatyti laikraš- tinių puslapiuos tiesiog neįmanoma. Tai gali padaryti išvalgūs mūsų literatūros akademinio reiklumo kritikai stambiose studijinėse knygose. Ir taipgi dailiai rašantys kritikai! Šia prasme, mano galva, tinkamiausias buvo bene Juozas Ambrazevičius - Brazaitis. Abu jiedu suvalkie- čiai. Abudu tikrai dailiaraiš- čiai. Abudu gražaus žodžio, išieškotos frazės ir aiškiaus turinio meistrai. Iš tikrųjų - Juozo Brazaičio palikime rar- dame apščiai dėmesio, skirto Antano Vaičiulaičio kūrybai. Jei ne karai, okupacijos ir visi kitokių rūšių užsiėmimai, tai tikriausiai šiandien turėtume po ranka Juozo Brazaičio, kaip įžvalgaus literatūros mokslininko, studija, aprė- piančią visą šakotą Antano Vaičiulaičio kūrybą. Štai tik kelios ištraukėlės, kurios nor- malioje mūsų naujosios lite- ratūros raidoje galėjo virsti plačiomis ir giliomis stu- dijinėmis knygomis:

„Ejo naujoji poetų ir belet- ristų karta. Antanas Vaičiul- laitis atsistojo į pirmąsias tos naujai kylančios literatūros eiles. Šalia jūliai rėkiančio kritinio realizmo, „stipraus“ ideologija, bet silpnos menine forma, Antanas Vaičiulaitis pradėjo estetinį realizmą, duo- damas nepraeinančio grožio dalykų, kurie juo toliau juo iš- didžiau spindi savo menine struktūra, savo vaizduojamų sielų šviesumu ir aukštos kul- tūros stiliumi (gryna kalba, grakšti frazė)“.

„Antanas Vaičiulaitis mūsų literatūroje yra jau vienas iš tų autorių, kurie nepasensta su ta diena, bet juo toliau, juo labiau jaunėja ir aktualėja. Jis jau yra panašus į kitų tautų auto- rių, kurie po keliasdešimt metų vėl „atrandami“, iš kurių mokosi naujai ateinančios rašytojų kartos“ (Juozas Bra- zaitis, „Raštai“, II t., 501 - 502 psl., Chicago 1981).

Nors tik laikraštinių ir trum-

pos apimties suaktyviniame rašte, negalime tačiau praeiti negirdomis ir pro Vaičiulaičio vertimus, literatūrines studijas, recenzijas bei kitus plunksnos darbus. Vakary Europoje išsimokslinęs, suaktyvini- ninkas savo vertimais lietuviui literatūros bičiuliui jis gerokai atvėrė langus ir į Vakary lite- ratūros lobius: Oskaro Mila- šiaus „Poezija“ ir drama - misterija „Miguel Manara“ (1937), F. Mauriac „Jėzaus gyvenimas“ (1936) ir „Gim- dytoja“ (1939), A. Maurois „Sielų svėrikas“ (1932), J. de La Brète „Mano dėdė ir mano klebonas“ (1934); o išeivijoje dar stambesnis Oskaro Mila- šiaus poezijos pluoštas yra jo išverstas lietuvių kalbon ir Lietuviškos knygos klubo 1979 m. išleistas knygoje „Septy- nios vienvės“, Oskaro Mila- šiaus misterija „Miguel Mana- ra“ tos pačios leidyklos išleista 1977 su naujais įvadais, iliust- racijomis ir kitais papildy- mais. Antano Vaičiulaičio novelių rinktinė „Noon at a Country Inn“ yra 1965 m. leidyklos Manyland Books išleista ir anglų kalba. Šiaip Antano Vaičiulaičio kūrybos yra išversta dar į prancūzų, ispanų, italų, vokiečių, latvių, estų, čekų ir kitas kalbas. Savo ruožtu į kitas kalbas jis yra vertęs ir lietuvių poezijos.

Nesvetimos buvo Vaičiulai- čio plunksnai ir lietuvių lite- ratūros studijos: „Natūraliz- mas ir lietuvių literatūra“ išėjo 1936 m., anglų kalba parašė „Outline History of Lithu- anian Literature“ (1942, išlei- ta ir ispanų kalba), ruošęs lite- ratūros vadovėlius, antologijas - chrestomatijas, tarp jų ir „Lietuvių poezijos antologiją (kartu su J. Aisčiu, 1951), kolektyvinę knygą „Lietuvių literatūra svetur“ 1968 metais aptarė lietuvių poeziją išeivijoje, parašė plačią lietuvių literatūros apžvalgą Amerikos katalikų enciklopedijoje.

O kur dar Antano Vaičiul- laičio redaguotieji įvairūs mūsų periodiniai leidiniai: „Ateitis“, „Dienovidis“, „Stu- dentų žodis“, „Amerika“, „Vytiš“, „Aidai“. Pagaliau ir tos naujų knygų recenzijos, kurias jis daugiausia Aug. Raginio slapyvardžiu rašė „Ateityje“, „Židinyje“, „Lite- ratūros naujienose“, „Naujo- joje Romuvoje“, „Dienovidy“, „Aiduose“, „Drauge“ ir kituos leidinius! Juk tai neįkainojamas turtas mūsų literatūrinės kritikos raidoje.

Aplamai, visa tai, kas An- tano Vaičiulaičio plunksnos yra parašyta ir atspausdinta, surinkus į knygas, būtų jau tomų tomai. Jei tauta gyventų natūralų kultūrinį ir vals- tybinį gyvenimą, tikriausiai tai ir būtų padaryta. O šiandien, švenčiant Antano Vai- čiulaičio 75 metų sukaktį, prieš akis knygų lentynoje rikiuotąsi numeruoti Antano Vaičiulaičio „Raštų“ tomai. Atiū Dievui vis dėlto, kad Vai- čiulaitis, nieko nežiūrėdamas, rašė, spausdino ir rodė visa tai skaitytojui, nesvarbu kur ir kaip. Ateis laikas, kada An- tano Vaičiulaičio raštai tomas po tomo išsirikiuos literatūros bičiulių, mokyklų, universi- tetų ir visos Lietuvos viešo- siose bibliotekose, kada auto- riaus kūryba bus neiš- semiamas šaltinis diserta- cijoms ir literatūros studijų mokslo veikalam.

Sukakties proga išeivijoje bent galime tuo pasidžiaugti, kad rašytojas yra mūsų tarpe, jaunatviškai viskuo besi- domintis, kūrybingas ir plunksnos nepadedantis. O tuo galime įsitikinti, paskaitę An- tano Vaičiulaičio čia spaus- dinamą apybraižą „Ten, kur gimė naujasis Amerikos teatras“.

Iš Juozo Kėkšto poetinio palikimo

Varšuvoj, Lenkijoj, š.m. balandžio 16 d. mirusio poeto pačių paskutiniųjų eilėraščių pluoštas

POEMA, UŽBAIGTA
KLASIŠKOM CITATOM

Skirmutei per 1965 metų Kalėdas

„Žmogus, kuris nieko nemylė —
Nevertas vardo žmogaus“.

Jei širdis apniūko ir tyli —
Jai džiaugsmo varpai nebegaus.

Žinojo šitai visi teisingieji,
Išiklausę gyvenimo tiesą.
Todėl visuomet ne pavieniui jie ėjo,
Ir mums liepia eiti dviese...

Tad ir plaukiam viens šalia kito
Kaip dvi žvaigždžių konsteliacijos...
Tartum Orionas ir Pietų Kryžius,
O tulumoj Trys Marijos...

Sakai, nereik patarimų poetinio braižo,
Nereikia kartot, kas ką sakė?
Gal ir taip. Bet skausmas širdį man raizo,
Primindamas Kismetą akį

Ir tai, ką apie Tave Petrarka kalbėjo,
Griauždamas aistros pulsą:
„Quella ch'em paradisa la mente...“,
O Dantė atsitusęs pridėjo:
„Ogni basso pensier del cuor m'avulse“...

MELANCHOLIJA

Stebėti žalią medžio viršūnę,
O matyt joje tik juodvarnius
Siūbuojančius.
Nevermore:
Praversti langą,
Klausyt lakštingalų plataus suokimo,
O girdėti žvirblius čirškant.
Klausyti sambos, rumbos, tango,
O girdėti laidotuvių maršą.

Žingsniuot keliu,
Bet niekur nebėsi.
Sustingti gliuosnių paupy,
Sunkų šlamėjimą panerti vandeny
Ir niekad neišplaukti į paviršių.

Užmigti.

Be sapnų.
Be praėities. Be ateities.
Be nūdienos.
Kietai nutūpt mėnulyje
Per galutinį žemės užtemimą.
Išvirst iš klumpių.

DABAR IR PO VISKO, ARBA
MOLTO DI PIU

Davei man daug daugiau, negu tikėjau.
Tad mano širdis staugia į Tave tartum bėna-
mis šuo per speigo naktį į mėnulį.
Dabar man tik tamsa: Tavo žodžiai buvo ta
puga, kuri užtemdė visą dangų ir Tave jame.
Dabar tik begalinė nakties ir vienumos ty-
la.

Tą tylą plėšys tiktai Tavo vardas, kurį kar-
tosiu, kol gyvensiu. Skambės ir gaus jis man,
nors stengsiuos jį šnabždėti pačiais tykiausiais
ir švelniausiais žodžiais.
Taip ižengė į mano širdį naktis ir ten suak-
menėjo.

Lietuviškas, geltonas Rasų smėlis.
Ir kapas lėkštas ir begėlis...

Ten kur gimė naujasis Amerikos teatras

A. VAIČIULAITIS

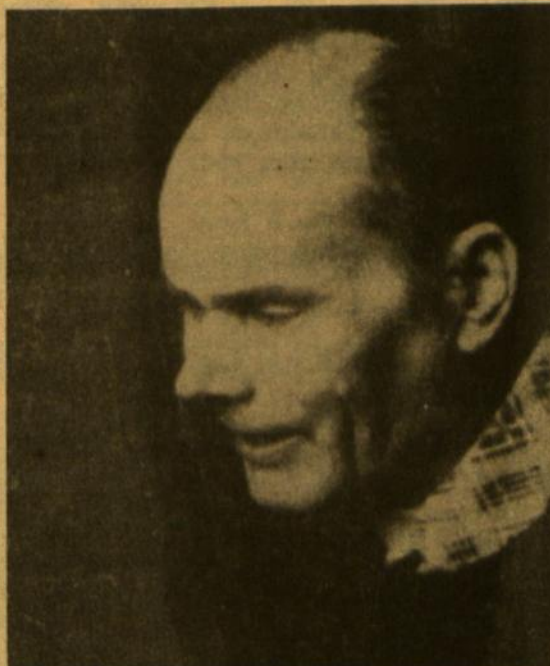
Atostogos anais metais nuviliojo į Cape Codą, puši- mis apaugusį, ežerais nusaga- tytą pusiasalį netoliese nuo Bostono. Neseniai ši vieta garsėjo visame pasaulyje, kai vasaromis Hyannis Porte įsi- kurdavo prezidentas Kennedy. Nūn jo nėra, tik keleiviai pra- važiudami stabtelia ties namais, kur jis gyveno.

Cape Codą itin pamėgo lietuviai. Jie sako, kad čia panašu į Juodkrantę ar Nidą. Nėra ko stebėtis, kad aplink matali vasarnamių ir tokių vardais, kaip Jūra, Jūratė, Audronė, Banga, Meška ir dar kitų. Ir taip pat nesistebėsi, jei Cape Code susitinkti tokius vyrus, kaip dirigentas Vy- tautas Marijošius, dailininkas Viktoras Vizgirda, poetas Sta- sys Santvaras, pianistas An- dris Kuprevičius, en- ciklopedijų leidėjas Juozas Kapočius. Kai buvo gyvas, tarp anų pušų ir ežerėlių, kur plaukioja laukinės antys ir iš kurių, virtinė išsirikiavusios, nuskranda laukinės žąsys, ilsėdavosi poetas Faustas Kirša.

Amerikiečių menininkų Cape Code — nors riešku-

čiomis semki: muzikų, dainininkų, dailininkų, teat- ralų. Pačiame pusiasalio snape, Provincetowno miestelio pagrindinėje gatvėje, beveik kas antros durys — galerija ar paveikslų paroda. Kiti savo drobes išsidėstę, tiesiog po giedru dangumi. Turistai, traukiami istorijos, į Provincetowną plaukia minio- mis, nes tai viena iš anksty- viausių Amerikos sodybų. Teisybė kalbant, piligrimai, kurie pirmieji išsikėlė Nau- jojoje Anglijoje ir kurių pali- kimas ilgą laiką dominavo amerikiečių kultūroje, pir- miausia išlipę Provincetowne, o tik paskui pajudėjo į Plymouthą. Teatralams gi Provincetownas šiandien yra savotiška Meka, istorinis lapas amerikiečių dramos kronikoje.

Data yra tūkstantis devyni šimtai šešioliktieji metai. Iš New Yorko tenai atvažiavo susibaudėlių aktorių būrelis, ištroškęs naujo žodžio ir naujo meno. Daug jie nenorėjo. Savo

Poetas Juozas Kėkštas (1915—1981.IV.16)

NEBĖRA LAUROS

Petrarka!
Aviniono gatvelėse Lauros žingsniai užgeso.
Tremtinys Dantė
Nebegrįš į Florenciją
Ir prie Ponte Vécchio
Nesutiks savos Beatricės.

Tristano nebeguos jau
Izoldos daina.
Atomis
Širdžių suskilimas
Bei susmulkėjimas žodžių
Visus vartus į Meilę uždarė
(Meilę rašau — iš didžiosios raidės!)

LASCIATE OGNI SPERANZA — plaukia
Į juodą dangų paremtas
Kaip galingas mirties transparentas,
Kai aplink žmonių širdys
Verkia ir kaukia.
Dovanoju jums gėlą savo ir kančią,
Sesės ir broliai,
Kurie džiaugsmo šioj žemėj nematėt —
Lasciate ogni speranza
Tutti ch'entrare...

Requiem aeternam

(Nota bene: eilėraščių baigiu žodžiais,
Po kurių neseka taškas)

KETUREILIS APIE LAUKIMĄ,
KOKS LIKO

Taip. Nebeliko vilties.
Yra tik laukimas.
Amžinosios nakties
Neaiškus nujautimas.

GĖLOS DOVANA

„LASCIATE OGNI SPERANZA“ — plaukia
Juodam debesį įrašyta,
Kaip galingas mirties transparentas
(Su grėsmingu simboliu — banginio kaukė),
Kai aplink žmonių širdys
Verkdamos kaukia.

Dovanoju jums gėlą savo ir kančią,
Sesės ir broliai —
Lasciate ogni speranza...

teatro patalpai jie pasirinko namiūkštį, pastatytą ant jūro- je įkaltų stulpų, duodami jam Krantinės teatro vardą. Už- ėjus potvyniui, pro grindų plyšius matei teliūskuojant vandenį ar galėjai užuosti žuvies kvapą. Gale įtaisė nedi- dukę sceną, bet taip, kad ji neužstotų platių durų, pro kurias žvejai anksčiau suver- davo žuvis. Vaidinant dra- mas, kurioms foną sudarė jūra, tas duris plačiai atver- davo, ir publika turėjo natū- ralias dekoracijas: tikrą jūrą, tikrus žiburius naktia ant vandens, tikrus praplaukian- čius laivus, švyturio šviesas ir vasaros šėjų dvelktelejimą. Tačiau trūko tokio jūrinio dramaturgo, — iš viso šie entuziastai dar nebuvo suradę savo autoriaus, kuris jų širdis uždegtų, įrašytų jų vardą į teatro istoriją. Pagaliau jie patyrė, kad New Yorke sukio- jasi tokis jaunas rašytojas, turįs kelias vieneiksmes dramos savo lagamine. Jo vardas — Eugene O'Neill. Pats vardas nebuvo nežino- mas teatro mėgėjams, nes jo tėvas buvo iškilus aktorius. (Nukelta į 4 psl.)

Trys Landsbergio dramos

(Atkelta iš 2 psl.)

barzdočių" (psl. 27). Ten pat tas tėvas dar prisideda, kad, girdi, jei ir buvo tai prieš Kristaus gimimą, o tai „nesiskaityto". Išėitų lyg Kristus buvo pirmasis žmonijos barzdotas išganymo kankinys, o Kiekvienis (reiškia, mes visi) — antrasis?

Galy gale, yra ten ir šiaip sau įdomių kalbinių eksponatų, kaip, pavyzdžiui, kada Kiekvieniu — kaliniui, besiprašančiam į laisvę, sovietiskai atsakoma: „kam skubėt tuoj panaikinsim kalėjimus" (psl. 34), arba, šiame šnipų amžiuje, kada Vadas skundžiasi, kad jam „paslėpti mikrofonai niežti" (psl. 42) — ir kada jis apkaltina Kiekvienį, kad šis esąs: „surūdijusi vinis po mano galybės padanga" (psl. 45). Kas nemoka juoktis, tam baugu po šį veikalą vaikščioti basa širdim. O baigiasi pjesė taip, kaip ir prasidėjo — su žodžiais, savaip besijuokiančiais iš Goethės „Alles Vergangliche ist nur ein Gleichnis": „Ką jie reiškia? Ah..."

Bet rimtai: ar galima klausyti, ką garsas reiškia? Šiuo atveju lyg ir taip — viskas čia liečia žmogaus apsisprendimo problemą. Ar žmogus yra sau žmogus, tegu ir vardu Kiekvienis, ar tik, kaip Vadas norėjo — veidrodinis Velnio atspindys, savotiškas slidus komentaras Biblijos žodžiams, kur sakoma, kad Dievas sukūrė žmogų pagal savo paveikslą. Kiekvienio atsakymas po visų tų kalbinių prajovų labai paprastas: „Nel!"

„Paskutinis piknikas" ir žaidžia alizujomis, mėgaujasi anglų ir lietuvių kalbų semantikos susikirtimais. Veikėja Anelė per sena nešioti savo per trumpą suknelę ir per dora, kad tikrai būtų paleistuvė, tuo labiau su aukso širdim, turi „bičių avilio stiliaus šukuoseną" (psl. 32). Sodžiaus lietuvių, kuriam niekad angliškai šneka nevimbe ausyse, taip ir nesuvokti, ar čia pagal kelmį, ar rėmini avilį reikia įsivaizduoti, net neįtardamas, kad „beehive hairdo" (angliškai versijoje autorius sako „high-teased bouffon hairdo", pasiekdamas beveik Nabokovo lygio žaidimo tarp klounadų, kvailystės ir pasipūtimo) šukuosena visų panašiausia į nuo medžio šakos nukarusią širšyną. Vienas iš piknike parduodamų dalykų vadinasi „kojų pirštų gražintuvais" ir pats iš savęs juokiasi, prisimindamas savo senas „toe glamorizer" dienas. Yra ir literatūrinių alizujų. Laimės ratas piknikui yra „girtų kvailių laivo" vairas, tuomi staiga prilyginant Naujosios Anglijos senųjų lietuvių saujelės kelionę į užmarštį prie penkiolikto šimtmečio alegorinės poemos „Narrenschiiff", su kvailiais, plaukiančiais į Narragoniją, savo rojų. Baltramiejus, aprašydamas savo reakciją į senojo parapijos klebono mirtį, sako: „griebiau kėdę ir sulaužiau" (psl. 62), pats nežinodamas, kad čia jam Landsbergis šiaip, dėl juoko, pakiso repliką iš Gogolio: „Aleksandras Makedonietis, aišku, didis buvo žmogus, bet dėl to nėra ko kėdžių laužyti". Užuominos ir moderniąją (ar 60-tais metais modernią) „rokendrol" muziką, žvaigždes — būgnamušius ir gitaristus, aišku, dar daug gausenės ir labiau tiesioginės.

Šioje pjesėje tas angliškas — tarptautinis — lietuviškas alizujų persikryžiavimas save specialiai pateisina ir tuo, kad pati pagrindinė tema liečia tiltus ir kryžkeles. „Senoji bažnyčia", greičiau, senasis parapijos gyvenimo būdas — vulgarus, geraširdis, savaip, kaip ta pikniko pieva, išmirstančiai genčiai šventas, susi-

kerta su apkartusiu jauno kunigo idealizmu aname karinių protestų laikotarpyje. Pilvoti girtuokliai tėvai pykstasi ir ieško kontakto su plaukuotais klajokliais vaikais, seksualinis alkis persisunkia meilės ilgesiu. Vulgari aplinka: „Jėzus celofane! Braškiniai lūpų dažai, kirpėjo šypsenai" (psl. 51) įgyja šventumo, susimaišiusi su seno ir vienišo žmogaus liūdesiu: „Pieva tuštėja, kokia liūdna žmonių pjūtis, pieva retėja, kol aš liksiu vienas" (psl. 137).

Landsbergis šiame vaidinime mėgsta derinti, taikinti, jis nenori kraujo, verčiau stengiasi tragediją apsupti melodijos ir komedijos skraistėmis. Užtat sentimentaliam skaitytojui jau iš anksto graudu, kad tėvai nuo vaikų nutolę taip kankinasi, ir per ašaras miela, kada jie visi susitaiko. Veiksmo eiga ta kryptim nesunku nuspėti iš anksto, ir beširdžio kritiko ji neįaudina. Vaidinimo gilesnis klotas yra kur kitur. Nors ir daug jame yra rupašų, net komedijantiško, realizmo, visa jėga plaukia iš vietą, laiką ir žmones nejučia supančios poetinės tikrovės su savo pačios įstatymais, logika ir vizija. Ši tikrovė apreiškia palaipsniui, užuominomis, kurios skamba lyg mįslės. Morta, daktatka, sako: „Žiūrėkit... Klevo šešėlis. Jau beveik liečia laimės ratą. Kaip tik šiuo metu jie atžingsniuodavo pikniko išvakarėse" (psl. 59). „Jie" — tai Vincas ir Matas, įsigėję „piknikininkai pulkininkai", kasmet atsirandantys Baltramiejui padėti pikniką praveisti, tarytum jų atvažiavimas būtų apspręstas laimės rato ir klevo šešėlio susitarimu. Kada naujasis kunigas nori uždrausti pikniką, sakydamas, kad „laikai keičiasi", Baltramiejus sušunka: „Štai — bažnyčios kryžiaus šešėlis ant pievos! Ar kryžius keičiasi?" (psl. 71), tuomi vėl apeliuodamas į aną poetišką šešėlių jėgą, taikandį žmones, lenkiančią likimus. Iš šešėlių ta jėga išplaukia ir daina „Kur tas šaltinėlis", harmoningai nuskambanti tėvų ir vaikų kvartete, plastikiniam Kristui, tikrai, dar vis besišypsant sava kirpėjo šypseną. Ši nesibaigianti srovė gamtoje,

Telesforas Valius (1914—1977)

Scenovaizdžio eskizas

žmonėse, laike, iš tiesų ir formuoja vaidinimo vidinę struktūrą. Ją atpažinęs, net ir pikčiurna — kritikas linksta Landsbergiui dovanoti jo veikalo išorinės struktūros palaidumą, vietomis iki burlesko pertemptą jumorą ir, kaip čia pasakius, pagrindinės žmogiškos prielaidos sentimentalumą. Tiek to jau. Rašyti, kaip sakoma, „ne piknikas".

Ieškant elemento, apjungiančio visas tris knygos pjeses, yra įmanoma, gal ir ne visai dirbtinai, įsivaizduoti tris skirtingus pavaldus įtampas tarp dviejų protagonistų: valdžios majesteto reikalaujančios senatvės, ir asmens, arba idėjos, integritetą ginančios jaunystės. „Barzdoje" buvo daug matęs Vadas (su skelta kanopa, dvišakai apžėlęs velnio senatve) ir studentas Kiekvienis. „Paskutiniame piknike" Baltramiejus yra tikras generolas, pikniko padėties viešpats, ir jis susiduria su jaunu, idealizmo pipirais pabarstytu kunigu. Pjesė „Sudiev, mano karaliau", matom seną aktorį su karališkais įpročiais, ir jauną, kadaise jį be saiko garbinusį, pradedančią aktorę. Veikalo prielaida — iš Biblijos, trečiosios Karalių knygos, apie Dovydą senatvę, kurį sušildė,

bet savęs jam neatidavė, jauna mergaitė Abisaga. Veikalo struktūrą remiasi „dėžučių dėžutėse" principu: Biblijos teksto rėmuose, į šventą žodį įterptas vaidinimas, yra drama apie Dovydą, repetuojama tuščioje scenoje (balansas tarp žodinės ir dalykinės erdvės). Jos gi rėmuose, kaip vaidinimas vaidinime, ir kaip tikrasis Landsbergio pjesės tekstas, yra konfliktas tarp seno aktoriaus romantiškų apetitų ir jaunos merginos integriteto. Per tuos struktūrinius laipsnius perėjęs, pasiekė čia ir Abisagos identitetą — iš Sunamo mergaitės biblijame laike ji pavirsta į dypukų lagerio aktorę, o jos uždavinys — šildyti karaliaus Dovydą senatvę — susikomplicuoja tuo, kad visų pirma ji turi suatriušinti jo žmogišką savimylą, seneliuko gašlumą, o po to — iškelti iš jo griuvėsių jo sielos karališką Aktoriaus didybę. Mergina tai atlieka pasinaudodama senuoju „the show must go on" principu: „Irodyk, kad tu profesionalas. Juokis, pajace" (psl. 164). Žinant Landsbergi, minėti net nusigasti — ar neišeis ir vėl farsas? Pajacas (aišku, su plyštančia iš skausmo širdimi) su klouno kepure maišosi prieš veidrodį, kuriame atsispindi didingai tragiško karaliaus veido agonija ir aukso karūna. Tokia implikacija veikale taip ir pasilieka, bet visas jo tonas, atmosfera, išplaukianti, ir vėl, iš specialaus kalbos vartojimo, turi savyje iškilaus gailėstingumo ir poezijos, rimančios nepagarbų juoką. Senasis aktorius klausia: „Kas yra karalius?" ir gauna atsakymą: „Šešėlis, didelis šešėlis". Karalius: „Sunamis, smėlis, avys, moliniai indai — ir mano sūneus rankų šaltis mano delnuose". Abisaga: „Dulkių skonis mano burnoj buvo kitoks, kaip bet kada, tik vieną sykį toksai karališkas". Karalius: „Tavo ranką šilta. Aš bijau. Aš vienas ir naktis tokia begalinė". Abisaga: „Tavo didžiulis gyvenimas spindi ir liepsnoja mano rankose". Liepsna ir šešėlis, jaunystės šiluma ir mirtingumo vienatvės šaltis. Pakelta kalba, labai visiems mums bendri žmogiški jausmai. Tuo pasireiškia Landsbergio talentas, o senasis aktorius, tikrai karaliu tapęs, miršta scenoje.

Nežinia, kiek atgarsio ras ši tarp klausimų ir neklusimų, klounadų ir kolonadų stovinti knyga. Tikriausiai tokia negzistuojanti bendrybė, kaip „lietuvis skaitytojas" į ją mažai teatsilieps. Bet užteks atskirų individų, nuo seno mėgstančių Landsbergi, ar naujai jį atradusių. Neapsivils nei vieni, nei kiti.

NAUJI LEIDINIAI

• CHRONICLE OF THE CATHOLIC CHURCH IN LITHUANIA, No. 45, October 22, 1980. A Translation of the Complete Lithuanian Original, „Lietuvos Katalikų Bažnyčios Kronika", Nr. 45. Documenting the Struggle for Human Rights in Soviet-Occupied Lithuania Today. Translated by Vita Matusaitis. Translation Editor: Rev. Casimir Pugevičius. Published by the Lithuanian R. C. Priests' League of America, 351 Highland Blvd. Brooklyn, N.Y. 11207.

Leidiny 48 psl., kurio viršelyje matoma nuotrauka tremtinio vyskupo Julijono Steponavičiaus, savo 25 metų vyskupiškos sukakties proga apsupto lietuvių jaunimo prie Sv. Mikalojaus bažnyčios Vilniuje. Po Lietuvos bažnyčios ankstesnė ir dabartinė būklė nušviečiančios K. Pugevičiaus įžangos toliau duodamas visas pažodinis LKB Kronikos 45 numerio vertimas anglų kalba. Turinys tokios antraštės: 1. Impresions from the Celebration of the Anniversary as Bishop of His Excellency Bishop Julijonas Steponavičius in Vilnius, 2. The Trial of Antanas Terleckas and Julius Sasnauskas, 3. The Trial of Dr. Algirdas Statkevicius, 4. Our Prisoners: Povilas Paulaitis, Viktoras Petkus, Anastazas Janulis and Jadvyga Stanelytė, 5. The Theological Seminary, 6. Violence Against Priests: Father Šapoka, Juozas Zdebskis and others, 7. Searches and Interrogations, 8. News from the Dioceses, 9. In the Soviet School, 10. New Underground Publications. Leidiny iliustruotas nuotraukomis. Gale numeryje minimų pavardžių ir vietovardžių indeksas.

Leidiny 48 psl., kurio viršelyje matoma nuotrauka tremtinio vyskupo Julijono Steponavičiaus, savo 25 metų vyskupiškos sukakties proga apsupto lietuvių jaunimo prie Sv. Mikalojaus bažnyčios Vilniuje. Po Lietuvos bažnyčios ankstesnė ir dabartinė būklė nušviečiančios K. Pugevičiaus įžangos toliau duodamas visas pažodinis LKB Kronikos 45 numerio vertimas anglų kalba. Turinys tokios antraštės: 1. Impresions from the Celebration of the Anniversary as Bishop of His Excellency Bishop Julijonas Steponavičius in Vilnius, 2. The Trial of Antanas Terleckas and Julius Sasnauskas, 3. The Trial of Dr. Algirdas Statkevicius, 4. Our Prisoners: Povilas Paulaitis, Viktoras Petkus, Anastazas Janulis and Jadvyga Stanelytė, 5. The Theological Seminary, 6. Violence Against Priests: Father Šapoka, Juozas Zdebskis and others, 7. Searches and Interrogations, 8. News from the Dioceses, 9. In the Soviet School, 10. New Underground Publications. Leidiny iliustruotas nuotraukomis. Gale numeryje minimų pavardžių ir vietovardžių indeksas.

Ten kur gimė naujasis Amerikos teatras

(Atkelta iš 3 psl.)

Sūnus plaukiojo jūromis, bet niekur nepašilo, — ir dabar štai jį palytėjo Melpomena, tragedijos mūza. Iš tų vienuveikamųjų jo dramų Provincetowno žaidėjai pasirinko „Bound East for Cardiff". Tai liūdnas, ilgesingas ir sukrečiantis mirštančio jūreivio pavaišimas. Su šios dramos suvaidinimu 1916 metų vasarą gimė naujasis, modernusis Amerikos teatras ir į viešumą išėjo genialusis šio teatro dramaturgas, Eugene O'Neill. Jo kūryba šiandien žinoma viso pasaulio teatrams. Nepriklausomybės dienomis ji buvo pasiekusi ir Lietuvą.

Krantinės teatras jo dramoms vaidino metai iš metų. Paskui jas pasigriebė New Yorkas ir kiti Amerikos teatrai. Anais gi laikais O'Neillui kartais patal-kindavo vienas vyras iš Lietuvos — Jurbarko gimęs Williamas Zorachas, garsusis skulptorius. Zorachas darydavo dekoracijas, o kai kada ir pavaidindavo smulkesnę roliukę.

Dramaturgas Eugene O'Neill apsigyveno Provincetowne. Tačiau jis buvo vienišas žmogus ir nepakėlė net šio mažo miestelio. Tad nusikraustė į apleistą namą ant kopų, maždaug už pusketvirto kilometro nuo Provincetowno. Aplinkui — jokių žmonių,

jokių kaimynų, tik smėlis ir jūros vandenys iš abiejų pusių, ir laukinių vėjų kaukimai, rudens ir žiemos audroms užėjus. Jei kas norėjo aplankyti jį, turėjo bristi tiesiai per smėlį, kur nebuvo jokio tako. Vienuma ir audrų vėjai buvo palankūs rašytojui: tai našus jo kūrybos laikotarpis. Gyvendamas aname apleistame pakrantės sargų trobesyje, jis kūrė ir kūrė. Tada jis pasauliui davė tokių šedevrų kaip „Imperatorius Jones", „Anna Christie", „Geismas po guobomis", „Visi Dievo vaikai", kuriuos taip mėgo aktorius Algirdas Jakševičius... Čia buvo parašyti apmatai ir „Marko milijonams". Su ilgesnėmis ar mažesnėmis pertraukomis išgyvenęs keletą metų toli nuo pasaulio, Eugene O'Neill metė savo vienišą pastogę ant kopų ir Cape Codą. Daužomas audrų, namas ilgainiui pradėjo slinkti ir grimzdo į smėlį, kol jį nusinešė okeano vilnys. Tik nei vandenys, nei smiltys nenugramzdins tų raštų, kurie buvo ten sukurti. O seni jūreiviai šneka, kad vieną dieną iš kažkur čia vėl atklys, ieškodamas užneštų savo vienetinės namų, didysis tų dramų autorius — Eugene O'Neill, nors jau daug metų jo nėra gyvųjų pasaulyje.

• WORLD LITERATURE TODAY, Volume 55, Number 2, Spring 1981. A Literary Quarterly of The University of Oklahoma. Editor: Ivar Ivask, 630 Parrington Oval, Room 110, Norman, Oklahoma 73019. Žurnalo metinė prenumerata JAV ir Kanadoj — 4 dol. Kitur — 5 dol.

Siame numeryje: Įsitvirtinti gerume ir pastoviai jame augti (Stasys Yla), Krikščionis pasaulyje (J. Vaskas), Skaidrios laimės besiekiant (J. Prunskis), Beatifikacijos bylos žinios ir kt. Numeris iliustruotas piešiniais ir nuotraukomis.

• AMERIKOS RYTINIO PAKRAŠČIO TAUTINIŲ ŠOKIŲ ŠVENTĖ, 1981 m. gegužės 31 d. Trinity College, Ferris Athletic Center, Hartford, Connecticut. Išleido Rytinio pakraščio tautinių šokių šventės rengimo komitetas. Redagavo Vytautas Raškevičius ir Bronė Zdanienė. Spaudė Lietuvių pranciškonų spaustuvė Brooklyne, N.Y.

Tai gražiai paruoštas, net 128 psl. leidiny. Jo puslapiuose randame visos šventės programą ir kitus tokia proga reikalingus ir įprastus tekstus, dalyvaujančių tautinių šokių grupių aprašus, jų nuotraukas ir kt. Netruksta ir įvairių skelbimų. Visa įvairi medžiaga ir iliustracijos skoningai sutvarkytos, daro gražų įspūdį.

• LAIVAS, 1981 m. gegužės-birželio mėn. Nr. 3. Religinio ir tautinio gyvenimo

Klasikinio baleto momentas iš „Lietuvių" pastatymo. Priekyje solo partiją šokęs Gregg Begley. Nuotr. Jono Kuprio

Baleto akimirka Ponchelli'o „Lietuviuose". Grupės centre — šokėjas Viktoras Barauskas. Nuotr. Jono Kuprio

„Lietuvių" pirmojo veiksmo scena: Marienburgan atvedami lietuviai belaisviai. Nuotr. Jono Kuprio